

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA AXLOQIY SIFATLARNI
SHAKLLANTIRISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI HIKMATLARIDAN
FOYDALANISH MEZONLARI

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlag'ich ta'lim) mutaxsissiligi 2-bosqich magistranti
Normurodova Nodira Xo'shboq qizi

Annotatsiya *Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida axloqiy sifatlarni shakllantirishda Sharq mutafakkirlari hikmatlaridan foydalanishning ilmiy-pedagogik asoslari va mezonlari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy va Ahmad Yassaviy asarlaridagi axloqiy g'oyalar tahlil qilinib, ularni boshlang'ich ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning samarali usullari ishlab chiqildi. Eksperimental sinov natijalari hikmatli so'zlardan tizimli foydalanish o'quvchilarda halollik, mehr-oqibat, mas'uliyat va vatanparvarlik sifatlarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi.*

Kalit so'zlar: *axloqiy tarbiya, boshlang'ich ta'lim, Sharq mutafakkirlari, hikmat, pedagogik mezon, ma'naviy kompetensiya.*

Аннотация *В статье раскрываются научно-педагогические основы и критерии использования мудрых изречений восточных мыслителей в формировании нравственных качеств учащихся начальных классов. Проанализированы нравственные идеи Фараби, Ибн Сины, Алишера Навои и Ахмада Яссави. Разработаны методические подходы интеграции их наследия в учебный процесс. Экспериментальные результаты подтвердили эффективность системного применения афоризмов в развитии честности, ответственности и гуманизма младших школьников.*

Ключевые слова: *нравственное воспитание, начальное образование, восточные мыслители, мудрые изречения, педагогические критерии, духовная компетенция.*

Abstract *The article explores the scientific and pedagogical foundations for using the wisdom of Eastern thinkers in shaping moral qualities among primary school students. Ethical ideas of Al-Farabi, Avicenna, Alisher Navoi, and Ahmad Yassawi were analyzed, and methodological approaches for integrating them into primary education were developed. Experimental results*

confirmed the effectiveness of systematic use of moral aphorisms in fostering honesty, responsibility, and compassion among young learners.

Keywords: *moral education, primary education, Eastern thinkers, moral aphorisms, pedagogical criteria, spiritual competence.*

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Axloqiy sifatlar – shaxs kamolotining poydevori bo'lib, aynan boshlang'ich maktab yoshida shakllanadi. Pedagogika fanida isbotlanganki, 7–10 yosh oralig'i bolalarda ijtimoiy me'yor va qadriyatlar ongli ravishda qabul qilinadigan davr hisoblanadi.

Sharq pedagogik tafakkurida axloq masalasi alohida o'rin tutadi. Abu Nasr Forobiy “Fozil odamlar shahri” asarida komil inson modelini yaratib, axloqiy fazilatlarni jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida ko'rsatadi (Forobiy, 1993, 45-bet). Ibn Sino esa tarbiya jarayonida bolaning ruhiy va axloqiy kamolotini uyg'un rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi (Ibn Sino, 1983, 112-bet).

Alisher Navoiy hikmatlarida halollik, adolat, mehr-oqibat g'oyalari ilgari surilib, yosh avlodni komillikka yetaklovchi g'oyaviy manba sifatida xizmat qiladi (Navoiy, 2001, 56-bet). Ahmad Yassaviy hikmatlari esa poklik va sabr-toqatni targ'ib etadi (Yassaviy, 1991, 24-bet).

Shu bois Sharq mutafakkirlari hikmatlarini boshlang'ich ta'lim tizimida qo'llashning ilmiy asoslangan mezonlarini ishlab chiqish dolzarb vazifa hisoblanadi.

NAZARIY ASOSLAR Axloqiy tarbiya tushunchasi pedagogik adabiyotlarda shaxsning ijtimoiy qabul qilingan me'yor va qadriyatlarni ongli ravishda qabul qilishi sifatida talqin etiladi. Zamonaviy kompetensiyaviy yondashuvda axloqiy kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- Axloqiy bilim
- Axloqiy munosabat
- Axloqiy xulq-atvor

Sharq mutafakkirlari hikmatlari aynan ushbu uch komponentni uyg'un shakllantirish imkonini beradi.

Masalan, Navoiy hikmati:
“Yaxshi so'z – jon ozig'i” – bolalarda nutq madaniyati va hurmat tuyg'usini shakllantiradi.

Forobiy fikricha, komillik – aql va axloq uyg'unligidir (Forobiy, 1993, 48-bet).

METODOLOGIYA Tadqiqot 2024–2025 o‘quv yilida 2 ta umumta’lim maktabining 3-sinflarida o‘tkazildi.

Tadqiqot metodlari:

- Nazariy tahlil
- Pedagogik kuzatuv
- Tajriba-sinov
- So‘rovnoma
- Statistika tahlil (foizli taqqoslash)

Tajriba tuzilishi:

- Nazorat guruhi – 28 o‘quvchi
- Tajriba guruhi – 30 o‘quvchi
- Davomiyligi – 4 oy

Tajriba guruhida har haftada 2 marotaba Sharq mutafakkirlari hikmatlari asosida interaktiv mashg‘ulotlar o‘tkazildi.

ISHLAB CHIQLIGAN PEDAGOGIK MEZONLAR

1. **Mazmuniy moslik** – hikmat dars mavzusiga mos bo‘lishi.
2. **Yoshga moslik** – hikmat mazmuni bolaning idrok darajasiga tushunarli bo‘lishi.
3. **Hayotiylik** – real hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lanishi.
4. **Faollashtiruvchi xarakter** – savol-javob, rolli o‘yin, munozara bilan boyitilishi.
5. **Tizimlilik** – uzluksiz va rejalashtirilgan qo‘llanish.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tajriba natijalari:

Axloqiy sifat	Tajribagac ha	Tajribadan so‘ng
Halollik	48%	78%
Mehr- oqibat	52%	81%
Mas‘uliy at	46%	73%
Hurmat	50%	85%

Statistik tahlil shuni ko‘rsatdiki, tajriba guruhida ijobiy ko‘rsatkich 30–35% ga oshgan.

O'quvchilarning og'zaki nutqida hikmatlardan foydalanish ko'paydi, ijtimoiy xulq-atvorida ijobiy o'zgarish kuzatildi.

MUHOKAMA

Natijalar Sharq mutafakkirlari hikmatlari axloqiy tarbiyada samarali vosita ekanligini ko'rsatdi. Bu yondashuv:

- Milliy qadriyatlarni mustahkamlaydi
- Kompetensiyaviy ta'limni qo'llab-quvvatlaydi
- Shaxsga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantiradi

Shuningdek, hikmatlardan foydalanish o'qituvchining pedagogik mahoratini ham oshiradi.

XULOSA Sharq mutafakkirlari hikmatlari axloqiy tarbiyada samarali pedagogik vositadir. Ishlab chiqilgan mezonlar amaliyotda o'zini oqladi. Tajriba natijalari axloqiy sifatlar shakllanishida ijobiy dinamika borligini ko'rsatdi. Boshlang'ich ta'lim dasturlariga hikmatlarni tizimli integratsiya qilish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Forobiy, A.N. (1993). *Fozil odamlar shahri*. Toshkent: Fan, 45–52-betlar.
2. Ibn Sino, A.A. (1983). *Axloq va tarbiya haqida risolalar*. Toshkent: O'qituvchi, 110–118-betlar.
3. Navoiy, A. (2001). *Mahbub ul-qulub*. Toshkent: G'afur G'ulom, 54–60-betlar.
4. Yassaviy, A. (1991). *Hikmatlar*. Toshkent: Adabiyot va san'at, 22–30-betlar.
5. Karimov, I.A. (2010). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat, 75–82-betlar.

